

Den nordiska äldreomsorgen

En jämförande kartläggning av struktur, organisation och innehåll

Sammanfattning av rapport 2021:7

Innehåll

Bakgrund

Resultat och slutsatser

Framåtblickande frågor för lärande, utveckling och styrning

Utmaningarna inom svensk äldreomsorg har fått stor uppmärksamhet i samband med covid-19-pandemin

- Flera av utmaningarna, som en ökad andel äldre, betydande lokal variation och svag kompetensförsörjning i vissa delar, var kända sedan tidigare
- Mot denna bakgrund har vi genomfört en övergripande kartläggning av äldreomsorgens struktur, organisation och innehåll i Sverige, Danmark, Finland och Norge.

Syftet är att erbjuda ett kunskapsunderlag i det fortsatta arbetet med att utveckla äldreomsorgen

Syfte

Projektets syfte är att ge en aktuell och fördjupad lägesbild av svensk äldreomsorg samt undersöka vilka likheter och skillnader som ses mellan våra nordiska grannländer.

Frågor

Vi har utgått från dessa frågor:

- Vilka utmärkande kännetecken har äldreomsorgen i Sverige och de andra nordiska länderna, och vilka gemensamma drag och utmaningar ses?
- Inom vilka områden ses särskilda behov av mer kunskap för att bidra till lärande och utveckling i äldreomsorgen?

Vi har inhämtat information genom dokumentstudier och genom experter från respektive land

Vi har utgått från

- befintlig lagstiftning
- nationella föreskrifter och styrdokument
- allmänna kunskaps-sammanställningar
- forskningsartiklar
- tillgänglig statistik

Vi har också hämtat information från webbsidor

- exempelvis ansvariga myndigheter i de olika länderna

Nationella experter från Sverige, Danmark, Finland och Norge har bistått med underlag och kvalitetssäkring

Vi har tittat på följande områden inom äldreomsorgen

- det övergripande behovet av äldreomsorg
- styrning och organisering
- finansiering och ersättningsformer
- typ av insatser som ges
- samordningen med hälso- och sjukvårdsinsatser
- bemanningssituation och de personalresurser som finns att tillgå
- uppföljningen av olika kvalitetsdimensioner inom äldreomsorgen.

Innehåll

Bakgrund

Resultat och slutsatser

Framåtblickande frågor för lärande, utveckling och styrning

Vi lyfter fram nio resultat

1

På övergripande nivå är äldreomsorgens utformning liknande mellan länderna, men det är svårt att bedöma skillnader i insatsernas omfattning och deras innehåll och kvalitet.

2

Länderna har liknande insatsformer, men det är vanligare med institutionsboenden i Norge och avlönad anhörigvård i Finland.

3

Tillgången till omsorg bygger på liknande behovsprövning, men egenavgifterna varierar.

4

I alla länderna kan kommuner lägga ut omsorg på privata utförare, men Sverige utmärker sig med en hög andel vinstdrivna utförare.

5

Personalen består främst av omsorgspersonal och sjuksköterskor, och alla länderna rapporterar att kompetensförsörjningen är en utmaning.

6

Sveriges uppdelning av huvudmannskapet mellan vården och omsorgen kan försvåra integreringen av läkarvård och omsorg för personer med äldreomsorg.

7

Läkartillgången i äldreomsorgen kan också vara en utmaning.

8

Stora likheter i den rättsliga regleringen av äldreomsorgen, men i Sverige saknas en tydlig reglering av möjligheterna att ge vård och omsorg till personer med nedsatt beslutsförmåga.

9

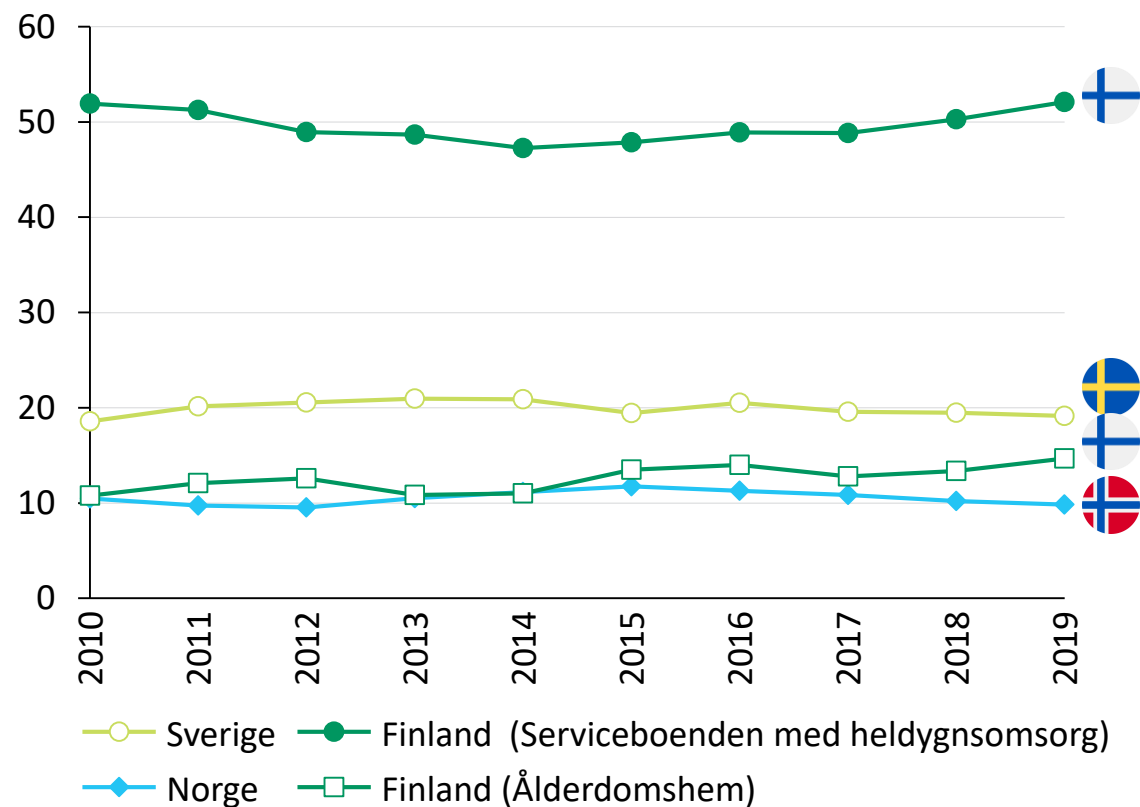
Jämförelser mellan länderna försvåras av betydande kommunal variation och avsaknad av gemensam terminologi och statistik.

Andelen privata utförare inom biståndsbedömda boenden och hemtjänst

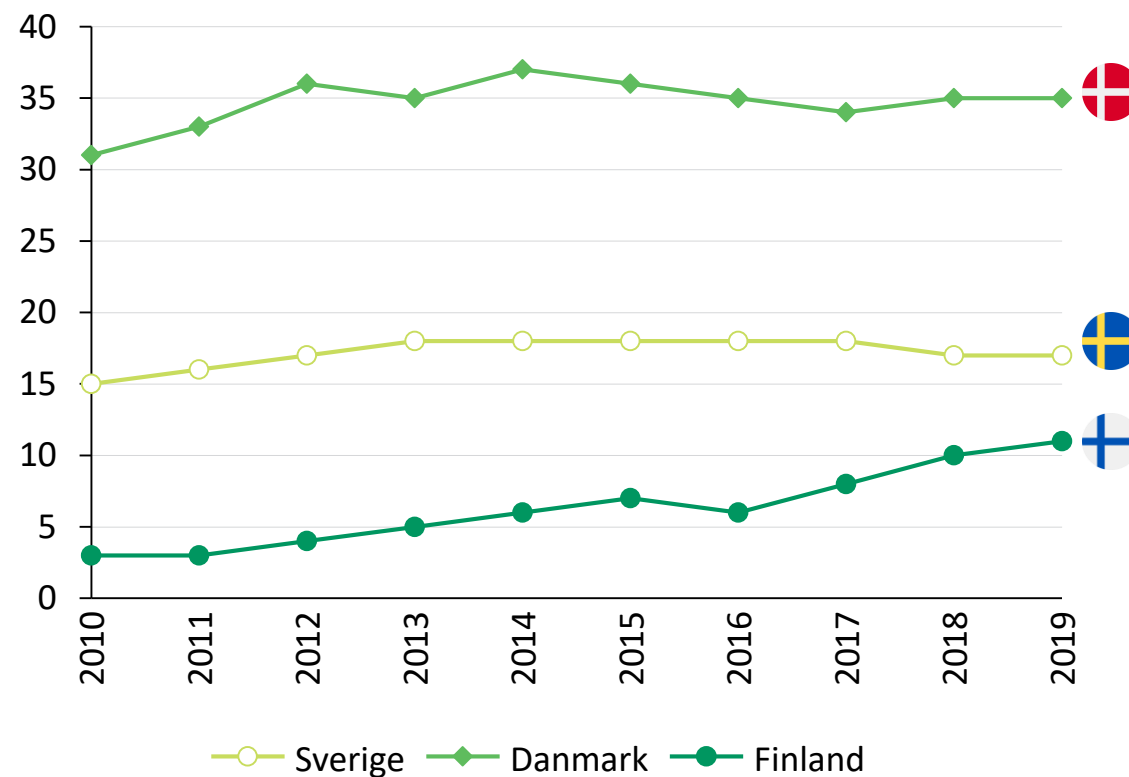
Boenden

Andel (%)

Hemtjänst

Andel (%)

Personalen består främst av omsorgspersonal och sjuksköterskor, och alla länderna rapporterar att kompetensförsörjningen är en utmaning

- Bemanningen på boenden är liknande i Sverige, Danmark och Norge men lägre i Finland
- I Danmark och Finland har delar av personalen en tydligare medicinsk profil än i Sverige
- Finland har en lagstadgad lägstabemanning på boendena
- Andelen personal utan formell utbildning är högre i Sverige och Norge. Finland utmärker sig genom att ha mer professionaliserad omsorgspersonal med hög andel som har vård- och omsorgsutbildning och högre grad heltidsanställda.
- I Sverige är undersköterska ännu inte en skyddad titel
- Det är en utmaning att rekrytera tillräckligt med personal och samtliga länder rapporterar att sjukfrånvaron bland personalen är hög

Sveriges delade huvudmannaskap mellan vården och omsorgen avviker, och kan försvåra integreringen av läkarvård och omsorg för äldre

- Alla länder beskriver utmaningar med samordningen
- I Finland och Norge är kommunen huvudman för både äldreomsorg och primärvård medan i Sverige och Danmark är ansvaret för primärvårdsinsatser delat mellan regional och kommunal nivå för personer med äldreomsorg
- I Sverige ansvarar regionerna för vård som kräver läkarkompetens medan kommunerna svarar för hälso- och sjukvård upp till sjuksköterskenivå.
- Det innebär att omsorgspersonal och läkare behöver samordna sig över en huvudmannagräns när personer med äldreomsorg behöver läkarvård.

Jämförelser mellan länderna försvåras av betydande kommunal variation och avsaknad av gemensam terminologi och statistik

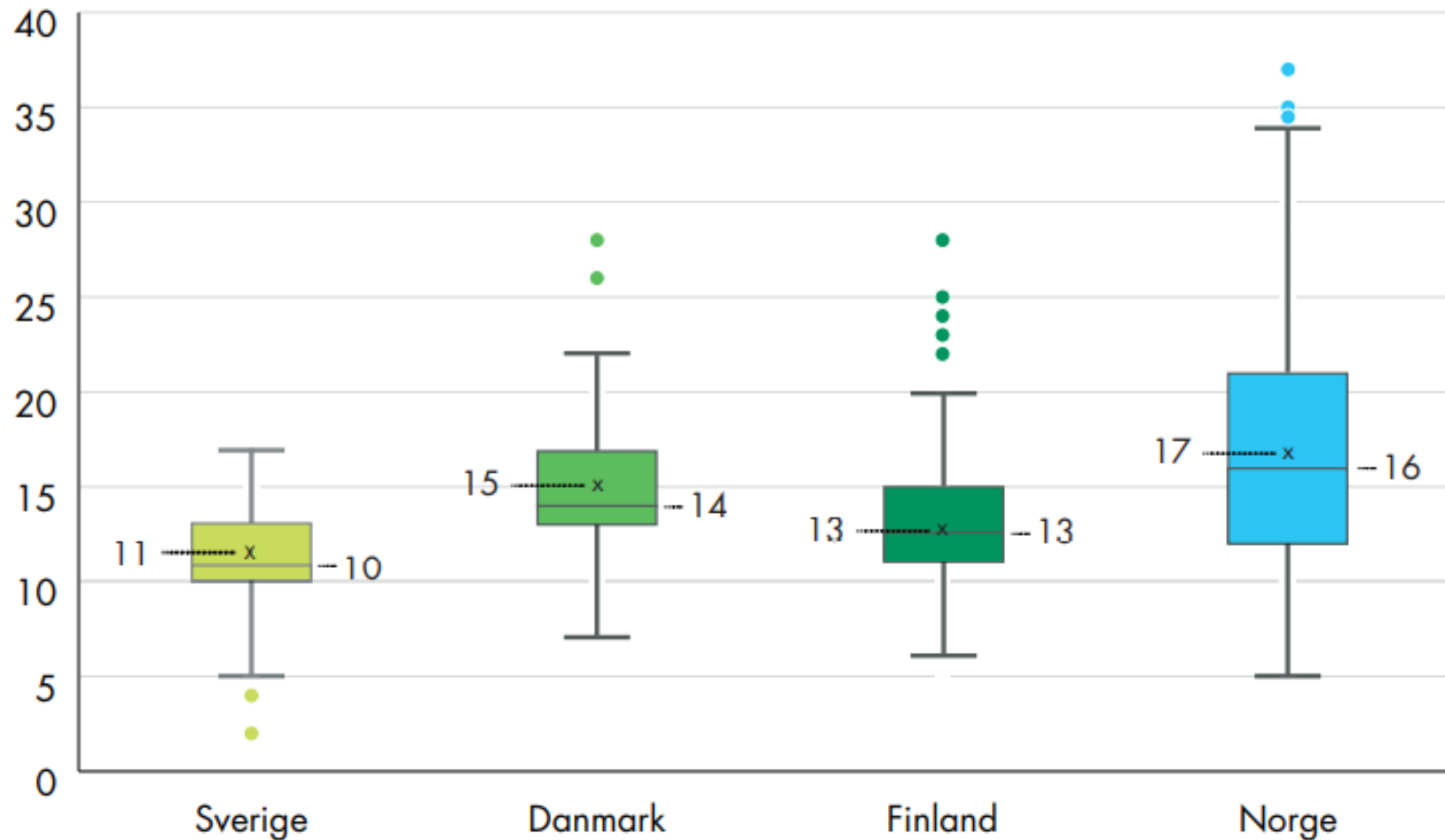
En rad faktorer gör det svårt att jämföra äldreomsorgen i de nordiska länderna

Det finns stora variationer i äldreomsorgen mellan kommuner inom respektive land

Lokal variation:

Andel personer 80 år och äldre som bor i biståndsbedömda boenden

Våra slutsatser

1

Det är stora likheter mellan länderna i en europeisk kontext: hög ambitionsnivå, liknande insatsformer och gemensamma demografiska utmaningar

Sverige lägger högst andel av BNP på äldreomsorgen, men det är svårt att se en jämförelsevis större omfattning på insatserna

2

Våra slutsatser

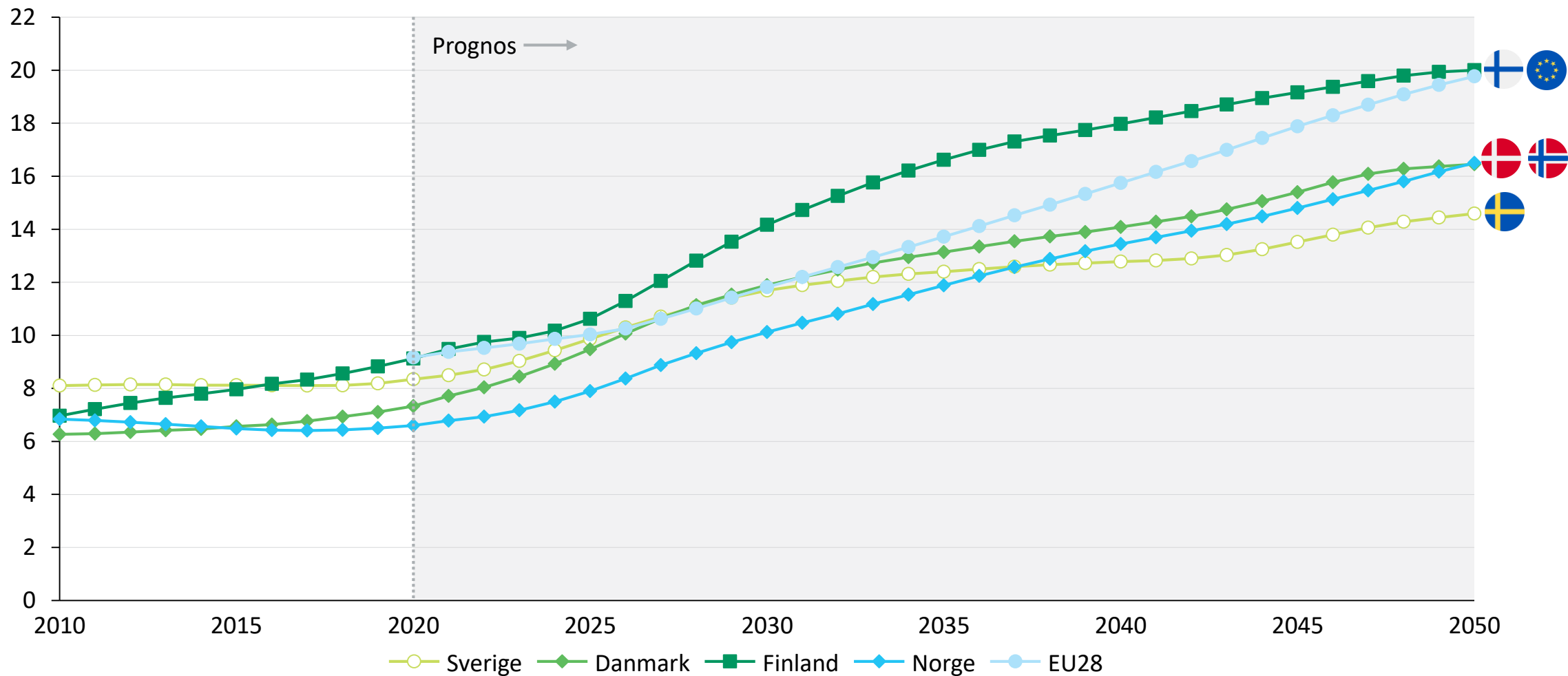
1

Det är stora likheter mellan länderna i en europeisk kontext: hög ambitionsnivå, liknande insatsformer och gemensamma demografiska utmaningar

- Alla fyra länderna lägger en jämförelsevis hög andel av BNP på äldreomsorgen
- Kommunerna ansvarar för att fånga upp, bedöma och tillgodose äldres behov av omsorg
- Fokus ligger på att hjälpa äldre personer så att de kan bo kvar i det egna hemmet så länge som möjligt
- Det finns vård- och omsorgsboenden, dock med en varierande mängd omsorg
- Äldreomsorgen drivs av en blandning av offentliga, vinstdrivande och idéburna utförare
- Andelen äldre i befolkningen ökar och det förväntas öka behovet av äldreomsorg
- Samtidigt minskar andelen personer i arbetsför ålder som kan arbeta i äldreomsorgen och finansiera den genom skatter
- Det finns svårigheter att rekrytera personal till äldreomsorgen
- Det finns också stora kommunala skillnader inom varje land
- Alla länderna rapporterar brister i samordningen mellan omsorgen och hälso- och sjukvården för äldre med äldreomsorg

2

Kvoten mellan andelen över 80 år och andelen i arbetsför ålder

Våra slutsatser

1

Det är stora likheter mellan länderna i en europeisk kontext: hög ambitionsnivå, liknande insatsformer och gemensamma demografiska utmaningar

Sverige lägger högst andel av BNP på äldreomsorgen, men det är svårt att se en jämförelsevis större omfattning på insatserna

2

Våra slutsatser

1

Det är stora likheter mellan länderna i en europeisk kontext: hög ambitionsnivå, liknande insatsformer och gemensamma demografiska utmaningar

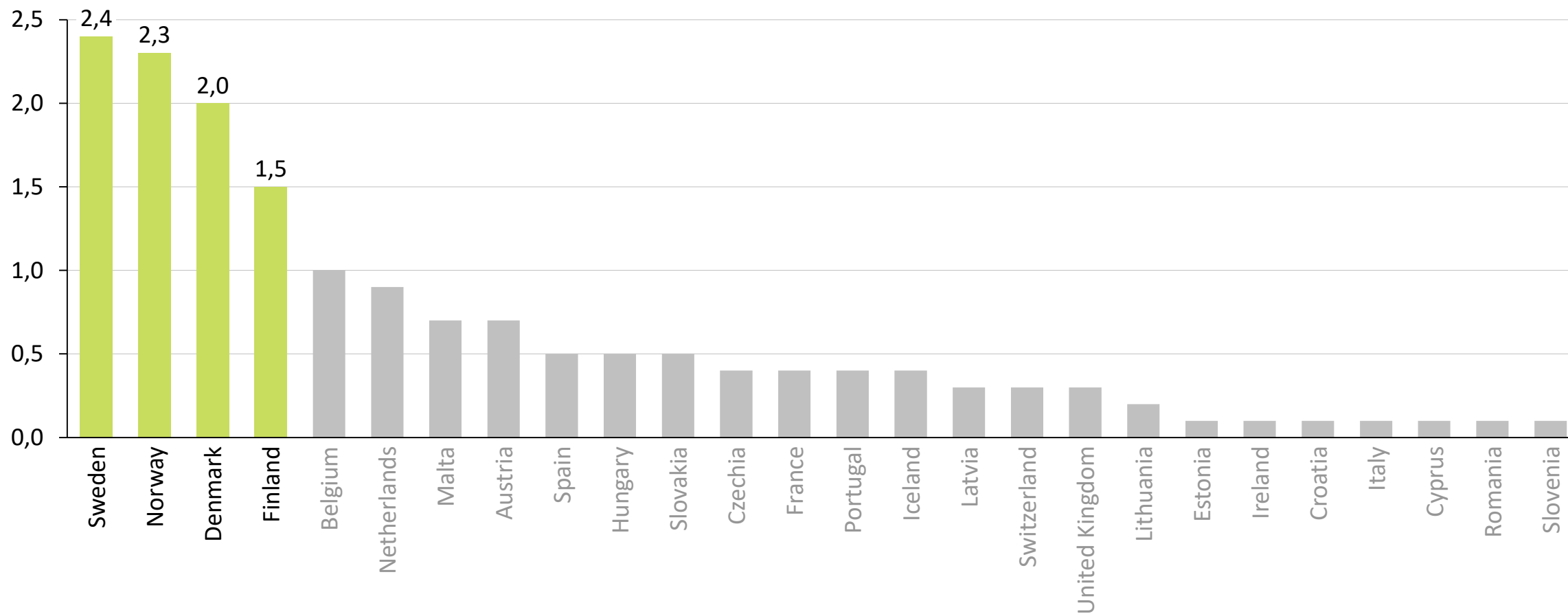
2

Sverige lägger högst andel av BNP på äldreomsorgen, men det är svårt att se en jämförelsevis större omfattning på insatserna

- Sverige lade mest resurser på äldreomsorgen i förhållande till BNP under 2018, jämfört med både våra grannländer och övriga Europa
- Andelen äldre som omfattas av äldreomsorg är inte högre än i Sverige
- Svensk äldreomsorg har inte en högre bemanning eller mer kvalificerad personal
- Det är svårt att jämföra äldreomsorgens omfattning mellan länder
  - saknar information om behoven av omsorg
  - brist på detaljerad information om äldreomsorgens innehåll och kvalitet

Utgifter för äldreomsorgen 2018, andel av BNP

Procent

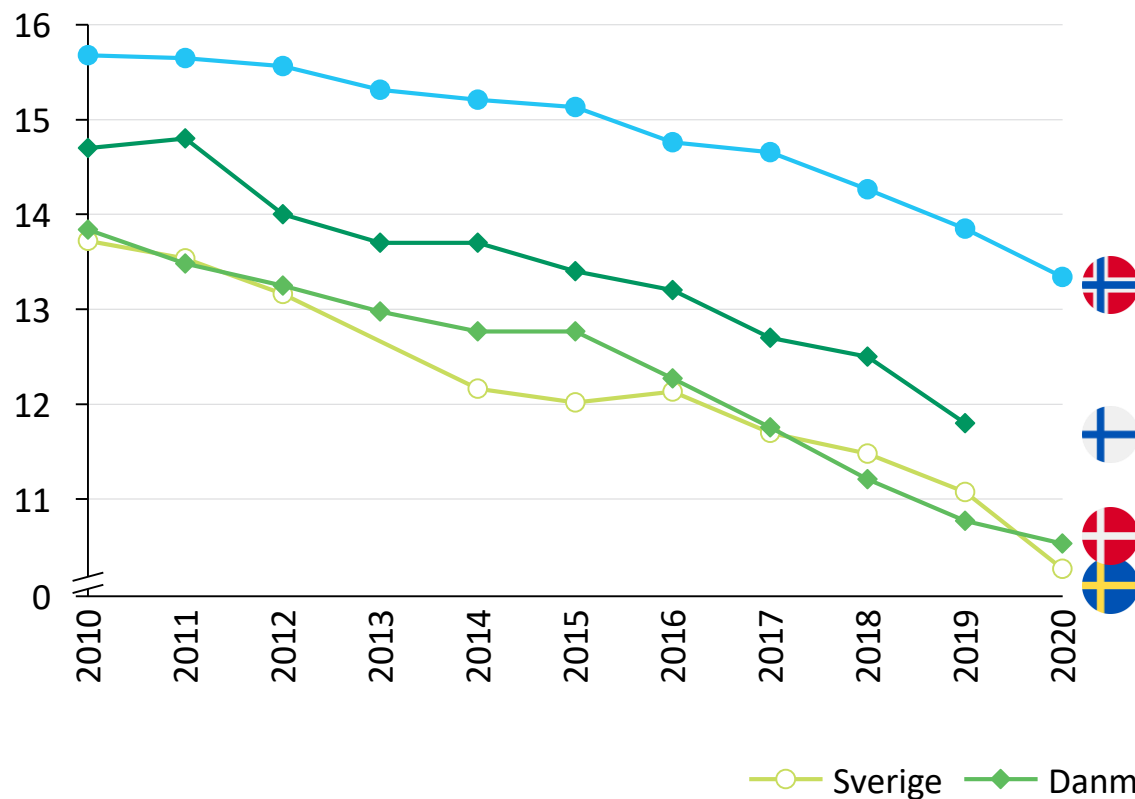

Källa: Eurostat

Andelen av befolkningen 80 år och äldre med boenden eller hemtjänst

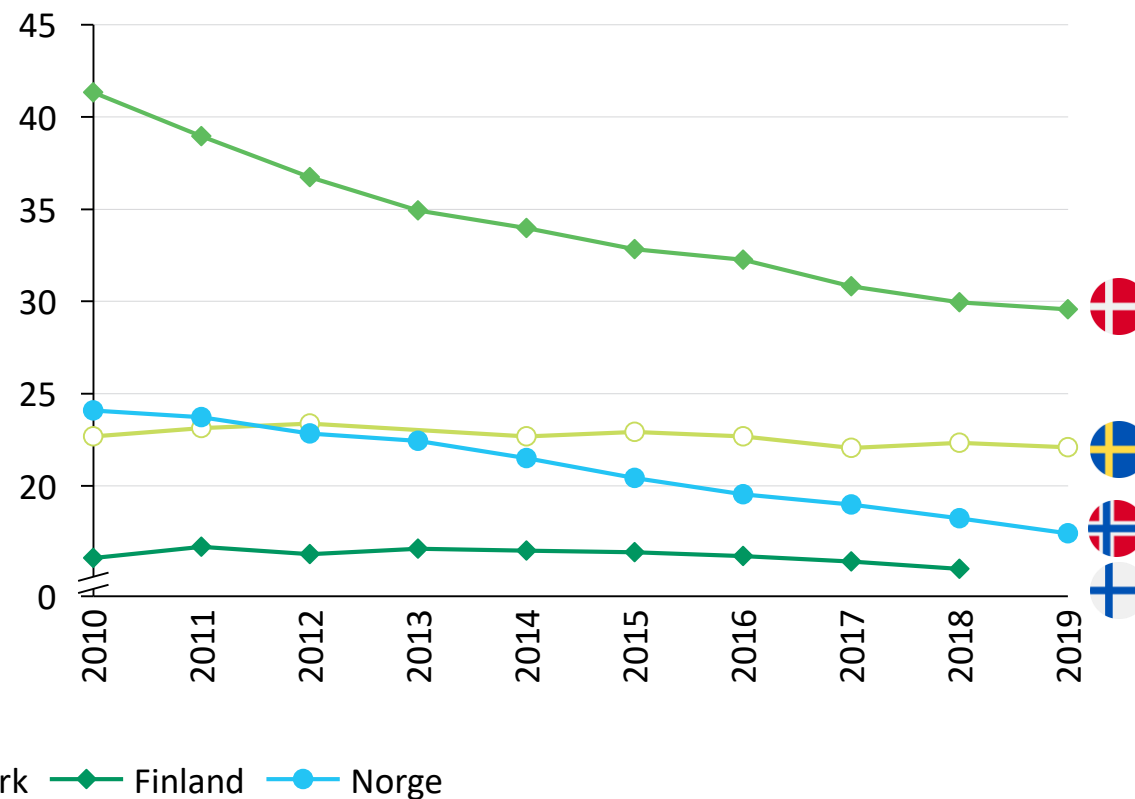
Andel med boende med heldygnsomsorg, 80 år och äldre

Andel (%)

Andel med hemtjänst, 80 år och äldre

Andel (%)

Innehåll

Bakgrund

Resultat och slutsatser

Framåtblickande frågor för lärande, utveckling och styrning

Framåtblickande frågor för lärande, utveckling och styrning i äldreomsorgen

-
- ▶ Ambitionsnivån i svensk äldreomsorg är jämförelsevis högre sett till finansieringsgrad än till andel äldre med insatser – vad beror det på?
    - ▶ I alla länder kan kommunerna lägga ut omsorg på privata utförare, men hur påverkar det att Sverige har en högre andel vinstdrivande och en lägre andel idéburna utförare?
      - ▶ Alla länder visar tecken på bristande samordning mellan omsorg och hälso- och sjukvård, men leder Sveriges delade huvudmannaskap till större utmaningar?
        - ▶ Hur kan vi säkerställa att äldre personer i Sverige som inte har förmåga att samtycka till en insats, eller som inte förstår innebörden av ett nekat samtycke, får den vård, omsorg och trygghet som de behöver?
          - ▶ Hur kan de gemensamma utmaningarna kring äldreomsorgens kompetensförsörjning bemötas?
            - ▶ Hur kan lokal anpassning av äldreomsorgen kombineras med större nationell jämlikhet?
  - ▶ Hur kan vi öka förutsättningarna för att jämföra äldreomsorgens måluppfyllelse, inklusive brukarupplevd kvalitet, mellan och inom länder?